

Нечуй-Левицький Іван Семенович

Життєпис

ІВАН НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ

(1838 — 1918)

Іван Семенович Левицький (літературні псевдоніми — І. Нечуй-Левицький, І. Нечуй тощо) народився 25 листопада 1838р. в м. Стеблеві Київської губ. Канівського повіту (нині — Черкаська обл., Корсунь-Шевченківський район). Змалку цікавився звичаями і побутом селян, пізнавав скарби українського фольклору та поезії Шевченка, що згодом яскраво відбилося в його творчості.

Навчався Нечуй-Левицький в Богуславському училищі (1848 — 1852), потім у Київській семінарії (1853 — 1859) та Київській духовній академії (1861 — 1865). Перед ним відкривалася духовна кар'єра, але юний магістр богослов'я рішуче від неї відмовився і, пориваючи з сімейними традиціями, викладав російську мову, літературу, історію, географію, логіку в Полтавській семінарії (1865 — 1866), гімназіях Каліша, Седлеця (1866 — 1873), Кишинева (1873 — 1884). 1885р. письменник вийшов у відставку, оселився в Києві і, ведучи досить замкнене життя, повністю віддався літературній праці.

Вступивши на літературну ниву в 60-ті рр. XIX ст., Нечуй-Левицький одразу привернув до себе увагу читачів і критики. Вже перші його твори — "Дві московки" (1868) і "Рибалка Панас Круть" (1868), повість "Причепа" (1869) — відзначалися новизною характерів, яскравістю барв.

Після перших кроків письменника, що свідчили про появу сильного, молодого таланту на терені української прози, виходять з друку його нові, розгорнені полотна. В 70-ті рр. художник створює класичні твори з народного життя: "Не можна бабі Парасці вдержатись на селі" (1874), "Благословіть бабі Палажці скоропостижно вмерти" (1875), "Микола Джеря" (1878), "Кайдашева сім'я" (1879), "Бурлачка" (1880).

У наступні роки, хоч творчий пульс письменника дещо слабне, він створює ряд цікавих, визначних творів ("Старі гультяї", 1897; "Чортяча спокуса", 1885; "Не той став", 1896; "Сільська старшина бенкетує", надруковано 1911р.). Окремо стоїть казка "Скривджені та нескривджені" (1892), де письменник у фантастичних образах показує суперечності між народом і самодержавством.

Багаті спостереження побуту, моралі і звичаїв духовенства знайшли повнокровне втілення у великій повісті Нечуя-Левицького "Старосвітські батюшки та матушки" (1884р. надрукована в "Киевской старине" в російському перекладі, в 1888р. — у журналі "Зоря" мовою оригіналу).

Якщо в "Старосвітських батюшках..." гумор і сатира поєднані з легким сумом, то в наступних повістях і оповіданнях — "Афонський пройдисвіт" (1890), "Поміж ворогами" (1893), "Київські прохачі" (1901, надрукована 1905р.) — на перший план в малюнках характерів виступає авторський сарказм.

Погляд письменника неодноразово звертається до освічених кіл, до української інтелігенції. Різноманітні типи людей цієї суспільної групи, їх ідейні прагнення, суперечки постають у романах "Хмари" (1874) і "Над Чорним морем" (1890), а також у творах інших прозових жанрів ("Навіжена", "Неоднаковими стежками", "Гастролі", "На гастролях в Микитянах", "Дивовижний похорон").

Не лише сучасність, а й сторінки української історії знайшли відображення у творах Нечуя-Левицького, що належать до різних жанрів: казка "Запорожці" (1873), повісті і науково-популярні нариси ("Гетьман Іван Виговський", "Перші київські князі", "Татари і Литва на Україні", "Унія і Петро Могила", "Український гетьман Богдан Хмельницький і козаччина" та ін.). Серед історичних художніх творів письменника перше місце займає роман "Князь Єремія Вишневецький" (1897, вперше надруковано 1932р.). Образи минулого України Нечуй-Левицький відтворював і в драматичних творах ("Маруся Богуславка", 1875; "В диму та полум'ї", 1911).

Письменник активно цікавився розвитком українського мистецтва: театру, музики, живопису ("З Кишинева", 1884; "В концерті", 1887; "Марія Заньковецька, українська артистка", 1893, та ін.).

Крім згаданих історичних драм перу Нечуя-Левицького належать комедії з міщанського побуту ("На Кожум'яках", 1875; "Голодному й опеньки м'ясо", 1887), які містять цікаві характеристики типів міщан, торговців, дрібних чиновників, їх звичаїв, моралі й психології. Найбільш вдалою є перша п'єса, яка у переробці М. Старицького під назвою "За двома зайцями" набула більшої сценічності й досі живе в українському театрі.

У творчій спадщині письменника є також літературно-критичні й літературно-публіцистичні статті. У відомій статті "Сьогочасне літературне прямування" (1878 — 1884) містяться цікаві роздуми про специфіку художньої творчості та роль усної поетичної традиції в літературі.

У праці "Українство на літературних позовах з Московщиною" (1891) Нечуй-Левицький досить виразно висловлює націоналістичні погляди на історію і культуру України.

Нечуєві-Левицькому належить кілька статей і рецензій про українську літературу. Вони присвячені поезії Шевченка ("Сорок п'яті роковини смерті Шевченка", "Хто такий Шевченко"), повісті Д. Яворницького "Де люди, там і лихо", дають широкий огляд творчості класиків і сучасних йому українських поетів і прозаїків від Шевченка до А. Кримського, В. Самійленка і Б. Грінченка ("Українська поезія"). Чималий інтерес має велика стаття "Українська декаденщина" (надруковано вперше 1968р.).

В роки імперіалістичної війни І. Нечуй-Левицький жив самотнім, голодним життям. На початку 1918р. в умовах кайзерівської окупації Києва письменник тяжко захворів, згодом потрапив до Дегтярівської богадільні (будинки для перестарілих), де й скінчив життя 2 квітня 1918р.